

En nem akarom egyiket sem. Csak önmagamot akartam védeni, önmagam ellágyulását, lelkesedését magyarázni. Mert az ő öröksége az én örökségem is. És nem akarok lemondani róla. Szükségem van rá így, kimondva, versbefonva, fundamentumnak, mert szellemem új, szebb házáat nem akarom futóhomokra építeni, amelyet valahonnan, távoli világból hoz ide a szél.

Közben, ha esetleg a költőt is védtem, esetlen, rapszódikus szavammal, kérem, bocsásson meg. Véletlenül történt. Hisz ő ezt is szebben teszi.

S ha álmaimból nyesnek vagy hozzáadnak,
csak hagyják megívnom a belső forradalmam...

Hagyjuk, barátaim, őt is és mást is. Mindenkit, aki vívódni akar. Mert a vajudásból mindig élet született — amióta forog a föld.

MAJOR NÁNDOR ELBESZÉLÉSEI (Udvarra nyílik az ablak)

Major élenjáró prózaírója fiatalabb nemzedékünknek. Lírával kezdte, majd áttért az elbeszélésre és riportra. Ebben az újságírói műfajban néhány írása tárgyával és irodalmi hangjával kiválik sajtónk átlagából. Pl. a vasúti hordárról szóló.

A hírverés kötetbe válogatott elbeszéléseit még megjelenésük előtt úgy üdvözölte, mint mai valóságunk annyira hiányolt írásait. Bizonyára megkülönböztető fémjelzési szándékkal. Mintha a multban nem történetek volna kísérletek napról-napra változó világunk irodalmilag sikerült vagy kevésbé sikerült ábrázolására. Gondoljunk csak a jelszavas időkre, lapozgassuk végig az 1946—50 közti Hidszámokat, Herceg, Majtényi ugyanebből az időből való elbeszéléseit vagy Petkovics Kálmán egész évfolyamokat kitöltő riportjait vagy riportnovelláit, melyekben egyhangúvá vált változatokban a mult hibáit csepilli vagy valóságunk állandóan módosuló fölfogását alkalmazza.

Az ember kétségtelenül függvénye korának, de nem annyira, hogy az örök emberi ne jutna kifejezésre. Major elbeszéléseinek ez adja meg a fémjelzést, s nem mai valóságból merítettességük. Írásaiban szerencsésen kikerülte a leelkedő időszűrőséget a kelethezragasztottságot. Még ott is, ahol mai kérdéseket kavart.

Mint a multban is már nem egyszer, ismét a kísérletezések korát éljük. Csak ezúttal szeleesebb vonalon. Természetes, hogy ez szépirodalmunkra is kihatott, az átváltásban nem egyszer újnak nevezve azt, ami csak átvétel — a Nyugattól vagy máshonnan — s amin ott már túlvannak. De ha már ez a sorsunk, hogy minden újabb művészi áramlat közvetítéssel vagy évtizedes késésekkel érkezik hozzánk.

Major írásában is egy ilyen áramlat idehatoló hullámlökését érezzük. Bizonyára jugoszláv fogókon, közvetítőkön át. Főjellege: a hagyományokkal való szakítás, a forma megbontása, a szerkesztés meglazítása, csapongó gondolatársítással összehordott élményanyag közbeiktatása, monológok, képzelt párbeszédok

közbeszövése — a pársoros esemény mögötti háttér szokatlan kiszélesítése és elmélyítése, néhány helyen futurista festményekre emlékeztető szövegbeli szaggatottság, gyorsított beszélgetések, a gondolatjárás szokatlan bukfencei.

Ezekkel az eszközökkel nyúl Major gonddal vagy sorsukkal küszködő kisemberek gyérszálú történeteinek megírásához, itt-ott szükség-telen terjengőséggel, kitérővel, elkanyarodással, kerülve az anyag keményveretű, gazdaságos megmunkálását és kihasználva a formalizálással kínálkozó gazdag lehetőségeket. Nyelve nagytalánosságban a köznapi érintkezésben használt, le-tisztulatlanságában még iszapos, hordalékos, de egyszerű eszközeit hangváltással és stilisztikai fogásokkal élénkítve úgy tudja használni, hogy megkopottságuk nem érezhető. — Szavainak mondanivalóiban többnyire fedezetük van, s nem csengenek el üresen, értelmetlenül. Néhány története mély érzelmi aláfestésű. Gondoljunk csak a suszterkedő öregasszonyra s a papirkoffe-rén üldögélő parasztemberre. A kel-lő beleélés hiánya csak egy-két történetében kísért.

Még akkoris, ha figyelembevesz-
szük néhány elbeszélésében kiegyen-
lítő, szeretetben megbékítő szándé-
kát, történetei általában vigasztala-
nok, szomorúak. De nem is lehetnek
mások a mindennapok kicsinyes
gondjaihoz ragasztó, sívár környe-
zetben. Egyedül az országtújáró cu-
korkaáros története más. Csupa szín-
napsugár, költészet. (Talán azért,
mert alakjai nem udvarra nyíló odu
vagy pincepriccs lakói). Olyan ez a
kis elbeszélés, mint egy letört virá-
gos kökénygally. Milyen szép, mikor
Major a hangyáktól belepött cukor-
kák látására így ír: „Mintha szétol-
vadtak volna a mákosrudak, mintha
életrekelték volna a cukorbasütött
mákszemecskék, s örült kánkánt jár-
tak volna a ládikóban. Milliomm bo-
gárfekete, nyüzsgő mákszemecske!”
— Vagy: „A lány nézi a fiút és ne-

veti. Amíg nevet, addig lány. Aztán
leguggol, kifeszíti ölen a szoknyá-
ját s már asszony.” A beleszórt
cukroktól „százzsinú pettyes a szok-
nya...” Ezenkívül csak a „Számá-
dás” s a szobafestő segédjével egyez-
kedő mester történetébe sűt be a
nap.

Major történeteinek fele más kor-
ba is beleilleszhető. Amit pl. az ina-
sokról és ágyrajárókról ír, a letűnt
polgári korszakban is megtörténhe-
tett volna. Feledésbe merülő régibb
elbeszélőink írásait lapozva, többször
olvashatunk ily tárgyuakat. (Kabos,
Révész).

Korunk kérdéseivel különösen a
„Számadás”-ban és az „Este tíztől
reggel ötig” c. írásában foglalkozik.
(Noha utóbbiban a történet indítása
emlékezetünkbe idézi Csehov „Alud-
ni” c. novelláját).

Major első írónk, aki szóhoz jut-
tatott olyan problémákat, melyekről
egváltalában nem vagy csak újsá-
gokban írtak. A „Számadás” gerince
pl. Janinak, a férjnek következő mo-
nológja:

„Tizenkétezeret keresek és nincs
egy vasam se. Ha már lejárna a
kölcsön... Kölcsön az egész élet.
Kölcsönkapjuk a pénzt elsején és el-
sejéig visszaadjuk... Kölcsönre
vesszük a ruhát, s mire kifizetjük,
már el is szakad, és ismét vesszük
a következő kölcsönt... Kölcsön itt
minden. Kölcsönre vettük a bűtort.
Három évig kétézfélezer...”

S belesápad, mikor a lefekvés utá-
ni sírós hangulatban, egyszerre meg-
hallja az új, még-ki-se-fizetett bu-
torban örülő szű fáradhatatlan perce-
gését.

„Az embert sok minden öli --
folytatja morfondírozását. — Nap,
mint nap több öli az embert. Speci-
ális és hathatós szerek. A szű se le-
het kivétel...”

Az „Este tíztől reggel ötig” c. el-
beszélésében a megoldást kínáló
probléma: a cselédtartás, csak utóbb
vetődik föl, de nem válik tengelyé-
vé, szerves tovább-bonyolítójává a
történetnek. Itt különben oly kérdé-

seket vet föl, melyek többé már nem azok. — Mint pl. ellenkezik-e a mai rendszerrel a háztartási alkalmazottak szegődtetése, megengedhető-e, hogy kereső férje mellett az asszony is dolgozzék?

Az „Alkony”-ban a régi és új idők vendéglőse kerül egymással szembe. A saját zsebére és hasznára dolgozó s a közösség pénzén a közösség szolgálatába állított igazgató. Major, ugyanakkor, mikor megbélyegzi a régít, beleéléssel mégis felkelti bennünk a szánalmat az erkölcsi mélyfirtőbe süllyedt s társadalmunkból kivetett emberroncok iránt.

Ebben az elbeszélésben pellegérré állítja az ötletet kamatoztató, az ötletekből ingyenélősködő régi világot. Mintha ötlet és ötlet közt nem

volna különbség, s mintha az ötletnek mai társadalmunkban nem volna létjogosultsága. Az öregember szájába adott ötlet egyébként is erőszakolt. Nincs tudomásunk róla, hogy a gyakorlatban alkalmazták.

A tíz elbeszélés között van néhány, mely laza szerkesztésében is kész, befejezett, van viszont olyan, mely széteső, tematikailag nem zárul.

Jól tette Major, hogy az írói egyéniségének megfelelő, új utat választotta. Nem hiszük, hogy beleesik a túlzásba s további lazítással szétfolyóvá válik. Nemcsak egy kis írói elitre kell gondolnia, hanem a közönségre is, mely élvezni is akarja azt, amit olvas.

SZIRMAI Károly

FEHÉR FERENC:

ÁLOM A DŰLŐUTAK SZÉLÉN

Fehér mindig a mi költőnk volt. Költészetében a mi világunk szólalt a bácskai táj, — mert Fehér soha nem volt és nem is lehet tájköltő, — hanem egy életforma, egy nemzedék és egy történelmi korszak találta meg benne a maga méltó énekesét. Egy életforma, a paraszti ősök élete, a mozdulatlan, nyomorba, porba, sárba fuló, messzebb sosem látó falu, ahol a világgal, a valósággal nem mert szembenézni senki, ahol még sohasem fájtak a hétköznapiak, soha senki nem látta meg önmagát, ahol földéhségbe, munkába, verekedésbe, vagy a magyarnóta árvalányhajas megszépített hazugságaiba fojtottak minden paraszt, minden sirást. Egy nemzedék, amelyet a szocializmus már megtanított lázadni, elégedetlennek lenni, megtanított arra, hogy fájjon, ami már megvan, szembe tudjon nézni a világgal, merje vállalni, hogy többet, szebbet akar még akkor is, ha ez csak a fájdalmat hozza meg,

mert az új még csak távlat, az új világot meg lehúzza a por, a sár, az emberi kicsinyesség. Egy történelmi korszak, amelyben a múlt eszményei már letűntek, az újak csak most vannak kialakulóban és az ember csak a két világ közötti, az új nekilendülés előtti mozdulatlanságot érzi. Hát amikor mindez egybeforrt és átcsapott egy igazán érző szívű, igazán tehetséges huszonegynéhány éves fiatal lelkén, lehetett-e abból más, mint egy olyan költői egyéniség, aki semmit sem tud hidegen nézni, sohasem tud közömbös lenni, a világot csak kínzó kérdésekben és még kinzódóbb kételyekben tudja látni, az önmarcangoló vívódás megvilágításában, úgyhogy még a szerelem, a tavasz is csak problémákkal van tele. És hogyan lenne gyönyörű alkotás, amikor mindez versé forr egy költőnek született alkotó kezében.

Ez van benne ebben a kötetben. Egy életforma, egy világ, egy nemzedék névében és helyett vívódó költő öt-hat évi termése. Jórészt jó ismerőseink ezek a versek. Találkoz-